

JAG!

Om flickors livsutrymme

Till dig som arbetar med ungdomar	3
Metodbok – ett användbart verktyg	4
Hedersrelaterat förtryck och våld	4
Att stärka flickors självkänsla	7
Blandade grupper	7
Att starta gruppverksamhet	8
Fritidsgården	8
Skolan	8
Om att vara grupp- och samtalsledare	9
Mål och metoder för gruppverksamheten	10
1. Kvinnors rättigheter	11
2. Identitetsskapande	14
3. Framtiden	17
Individuellt samtal	19
Boktips	21
Filmtips	21
Utbildningstips	21
Till sist	22

Till dig som arbetar med ungdomar

– en metodbok i arbetet mot hedersrelaterat förtryck

När man arbetar med grupper där det finns flickor från en annan kultur finns det en risk att man möter flickor som är utsatta för hedersrelaterat förtryck. Fortfarande saknas många gånger kunskap om hur man i detta möte kan **stödja och hjälpa** dessa flickor.

Många flickor och unga kvinnor lider av ett bristande självförtroende och av en självbild som i alltför stor utsträckning präglas av ojämsställdheten i samhället. Det här gäller alla flickor i högre eller lägre grad - oavsett bakgrund.

Flickor och kvinnor har ett begränsat livsutrymme just för att de är kvinnor. Invandrarflickor som grupp kan dessutom vara utsatta för ett dubbelt förtryck, både som kvinnor och som invandrare.

Det hedersrelaterade förtrycket kommer ofta upp till ytan i samband med flickornas pubertet. Därför fokuserar metodboken på flickor i den åldern. Den är tänkt att både öka kunskaperna om hedersrelaterat förtryck och att ge verktyg för att konstruktivt hjälpa utsatta flickor.

Länsstyrelsen Östergötland vill att metodboken blir ännu en byggsten i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck som vi med stöd av regeringen har initierat här i länet. Den är också ett resultat av ett samarbetsprojekt mellan Norrköpings kommun och Sensus studieförbund. Projektledaren Juno Blom har många års erfarenhet när det gäller att arbeta nära utsatta flickor och de familjer där det förekommer hedersrelaterat förtryck och våld.

Nu vågar vi se och tala om problemen och svårigheterna. Vi har väckt förhoppningar. Då gäller det att inte svika. Nästa steg är därför att närma sig flickorna med stort allvar och ödmjukhet. Vi tror att metodboken kan vara en hjälp på vägen.

Björn Eriksson
Landshövding i Östergötland

Metodbok – ett användbart verktyg

Att arbeta för att stärka flickors självkänsla är en viktig uppgift i sig. Därför har vi tänkt att boken kan vara ett stöd i allt arbete med flickor i större och mindre grupper. Men vi tror att den kan vara ett särskilt verktyg i det förebyggande arbetet med flickor som lever under hedersrelaterat förtryck. Boken består av två delar – en del som ger kunskap om hedersrelaterat förtryck och en del som handlar om samtalsgrupper som metod för att stärka flickors självkänsla.

Metodbokens diskussioner och övningar ligger på en nivå som rör situationer och problem som alla flickor och unga kvinnor kan känna igen sig i. Vi vill på så sätt nå fram till och stärka många flickor men samtidigt ha kvar möjligheten att upptäcka och hjälpa flickor som är särskilt utsatta, för ett hedersrelaterat förtryck.

Hedersrelaterat förtryck och våld

”Hedersrelaterat förtryck och hedersrelaterat våld finns i klaner och familjer i ett patriarkalt samhällssystem. Individerna är underordnad gruppen som äger och tar yttersta ansvar för heder och skam. Här är männens och gruppens heder direkt avhängigt av gruppens kvinnliga medlemmars faktiska eller påstådda sexuella beteende och relationer. I det faktiska förtrycket och våldet är utövaren oftast en man i nära relation till offret som oftast är en flicka eller ung kvinna. Andra kvinnor i nära relation till offret kan direkt eller indirekt utgöra ett stöd till förtrycket som öppet stöds av kollektivets gillande. Systemet gör även förövarna till offer.”¹

”Du måste förstå att min familj såg mig som ett ogräs när jag inte levde upp till deras krav för hur en flicka ska vara. Och dom var tvungna att bestraffa mig annars kunde ogräset spridas till alla andra flickor i släkten.”

I diskussionerna om hederskulturer förekommer ofta en rad missuppfattningar och misstag:

- ◆ att koppla hedersrelaterat förtryck till alla människor från en kulturell eller etnisk grupp. Det är viktigt att hålla i minnet att inte alla från t.ex. Mellanöstern lever under hedersförtryck.
- ◆ att inte våga se de som är utsatta och att inte se vidden av förtrycket.
- ◆ att tro att allt hedersförtryck ser ut på samma sätt. Det finns ingen given mall för hur flickor upplever sin situation.
- ◆ att tro att det finns en standardmodell för hur en flicka bestraffas i en hederskultur. Så är inte fallet – det handlar om allt från utgångsförbud till dödsstraff.
- ◆ att tro att hedersförtryck endast gäller flickor. Även pojkar drabbas om de väljer en livskamrat med annan etnicitet eller religion.
- ◆ att inte våga se homo- och bisexuella pojkars och flickors utsatthet i en hederskultur.
- ◆ att inte tro på flickor på grund av att de inte beter sig som vi förväntar oss.

”Hon hade skolkat mycket under hela året, hur skulle jag kunna tro och lita på henne nu?”

För att förstå vad hedersrelaterat förtryck och våld är måste vi förstå vad heder är. Heder kan förklaras som anseende och rykte. I en släkt eller familj är det allas ansvar att upprätthålla hedern. Heder ser inte lika ut i alla familjer men i de familjer där hedersbegreppet är djupt rotat handlar det om liv och död.

”Hedern är lika viktig för min överlevnad som luften jag andas.”

Det är därför det är så viktigt att upprätthålla hedern genom stark kontroll av familjemedlemmarna, och då gäller det framförallt flickorna och kvinnorna i familjen.

Hedersrelaterat förtryck och våld utmärks av en gruppcentrerad kultur. Med detta menas att det finns en stark kollektiv kontroll av en persons heder. Kontrollen utförs av familj och släkt. Denna heder är också liktydig med hela kollektivets heder. Kort sagt så är gruppens bästa och gruppens heder viktigare än individens rättigheter.

En vanlig fråga som förr eller senare kommer upp när man pratar om hedersrelaterat förtryck är vad det är för skillnad mellan mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld. Är det skillnad när män från en icke-hederskultur slår kvinnor än när män från en så kallad hederskultur slår? Svaret på frågan är både ja och nej.

Likheten är att makt och kontroll ligger till grund för förtrycket, slagen och våldet. Handlingarna som består av fysiska och psykiska kränkningar är desamma. I båda fallen gör det lika ont att bli utsatt.

Skillnaden ligger i strukturen och i vem som får bära skuldbördan.

Ett hedersrelaterat förtryck innebär att skulden läggs på offret och inte på förövaren. I en icke-hedersrelaterad kultur får mannen inte samma stöd från sin omgivning som i en hederskultur. I den senare är det inte ovanligt att hela familjen kommer till en rättegång för att stödja förövaren.

Dessa våldsformer kan inte värderas eller graderas efter vilken som är värst. Däremot måste problemen bemötas på olika sätt eftersom ingredienserna är olika.

Ytterligare en viktig skillnad ligger i konsekvenserna av ett normbrott. I en icke-hederskultur är hedern kopplad till en person snarare än till en familj. I en hederskultur bär flickan ett stort ansvar för familjens heder på sina axlar och ett normbrott får därför konsekvenser för - och från - hela släkten, i form av fysisk och/eller psykisk bestraffning.

”Det handlar inte om vad min pappa tycker – det handlar om vad andra tycker att min pappa ska tycka och göra.”

Den starka familjesammanhållning som en hederskultur ofta kan innebära behöver inte enbart vara negativ; den kan också skapa trygghet. Det gör det svårare för flickan som slits mellan att delar av familjen står för omsorg och andra för kontroll.

”Var tredje vecka kollar pappa min och mina systrars mobiltelefoner. Telefonboken rensas på olämpliga nummer. Det känns fel, jag är ju ändå 25 år.”

”Jag är 19 år men har ingen frihet, tre kusiner turas om att kolla vad jag gör och vem jag umgås med när jag inte är hemma.”

”Varför ska du läsa och gå i skolan? Du ska ju ändå gifta dig så snart du blir 18 år!”

Vad kan vi då göra för att stödja flickor som är utsatta för hedersrelaterat förtryck? Erfarenheten har visat oss att gruppsamtal är ett utmärkt verktyg. Här kan man i ett större sammanhang arbeta för att stärka flickors självkänsla och göra dem medvetna om deras rättigheter. Samtidigt är det ett bra sätt att fånga upp de flickor som är särskilt utsatta och kanske slussa dem vidare till individuellt anpassad hjälp.

Att stärka flickors självkänsla

Att stärka flickors självkänsla är en viktig del i arbetet för ökad jämställdhet. Flickors situation i skolan är oftast mer utsatt än pojkarnas². Pojkar får som regel mer utrymme – både fysiskt och psykiskt – än flickor. Att göra flickor mer säkra på sig själva och förmå dem att ta mer plats är ett sätt att förändra situationen, utan att för den skull säga att det bara är flickornas ansvar att förändra den rådande ojämställdheten. Det handlar om att ge flickorna en insikt om att de kan bestämma över sina egna liv och ge dem styrkan att våga göra det.

Tonåren kan för alla ungdomar vara en tid som präglas av stor osäkerhet, med många funderingar om vem man är och hur man bör vara. För flickor som befinner sig i familjer präglade av hedersvärderingar innebär tonåren i regel att deras frihet blir starkt begränsad. Deras sexualitet ses som ett hot av familjen och de blir hårt kontrollerade.

”När jag skulle förklara att jag inte fick gå ut så sa min kurator att det fick inte hennes döttrar heller göra. Skillnaden var bara den att jag fick inte gå utanför dörren och hennes döttrar fick inte gå på disco.”

Blandade grupper

Vi tycker att det bästa sättet att arbeta med flickor och unga kvinnor är i blandade grupper, det vill säga grupper med flickor av olika etnisk och kulturell tillhörighet och flickor som befinner sig i olika livssituationer. Det är ju inte alls säkert att alla flickor från en viss kultur lever under hedersförtryck. En annan fördel med blandade grupper är att flickor som kommer från olika kulturer får ta del av erfarenheter från andra flickors livssituation.

Att starta gruppverksamhet

Fritidsgården

Det är vanligt att anordna samtalsgrupper på en fritidsgård eller i en skola. På fritidsgården kan man inte förvänta sig att hitta flickor som lever i starka hederskulturer eftersom dessa inte ens släpps ut efter skoltid. Vissa flickor kanske ändå väljer att - öppet eller i hemlighet - trotsa föräldrarna och komma till fritidsgården. Andra flickor som man kan fånga upp på fritidsgården är svenska flickor som har pojkvänner med invandrarbakgrund och som därmed i vissa fall lever nära hedersproblematiken.

”Min kille slog mig bara för att hans kusin såg oss ihop, han ville visa att det var jag som hängde efter honom. Men jag vet att han egentligen älskar mig.”

Skolan

Skolan är den plats där det finns den allra bästa möjligheten att få kontakt med ungdomar. Skolan har en unik position då den utgör en så viktig del i barns och ungdomars liv. Alla ungdomar ska gå i skolan - även flickor utsatta för hedersrelaterat förtryck. Skolan fungerar många gånger som en fristad för de flickor som annars har svårt att röra sig fritt eftersom de står under bevakning av familjen. Det är därför av största vikt att skolans ledning tydligt stödjer och prioriterar stöd till flickor. Att stärka flickor är ett långsiktigt arbete som behöver integreras i den ordinarie verksamheten, och kontinuerligt få schemalagd tid. Att arbeta för en ökad jämställdhet mellan pojkar och flickor är ett kraftfullt uttalat ansvar för skolan. (Se §2 Skollagen.)

Ett första steg för att få igång en samtalsgrupp kan vara att anordna en stor samling eller inbjuda till en föreläsning där den bristande jämställdheten i vardagen och flickors särskilt utsatta situation lyfts fram. På detta sätt kan man väcka ett intresse hos eleverna. Andra sätt kan vara att t.ex. skolsköterskor och kuratorer rekryterar individuellt med hjälp av medvetna och engagerade lärare. Andra vägar kan vara att använda sig av Elevens val eller att vistas i miljöer där eleverna finns på håltimmar eller luncher och där skapa kontakter och starta diskussioner. Man kan även ta hjälp av eleverna själva eller av elevskyddsombud, eller liknande, som i sin tur har kontakt med flickorna.

Det har betydelse!

Även starten av en mycket liten grupp har betydelse. Denna grupp kan i sin tur fungera som förebild för andra flickor. Ökar självkänslan hos en grupp flickor har detta en tendens att sprida sig. Att stärka flickor ger ringar på vattnet!

Om att vara grupp- och samtalsledare

Några enkla tips att tänka på när du ska leda en grupp:

- ◆ Undvik terapisaftal i grupp. Deltagarna i gruppen är inte menade att lösa varandras problem.
- ◆ Ta istället känslomässiga samtal i enskildhet. Om du inte orkar eller kan det - lotsa vidare till någon annan vuxen. Huvudsaken är att du vågar se och möta eventuella problem.
- ◆ Bygg på breda och vardagsenkla ämnen som engagerar och berör alla - t.ex. hur det är att vara flicka här och nu, vilka förväntningar jag har på mig själv och andra, och hur andra ser på mig och min framtid.

Det viktigaste för dig som ledare är att skapa förtroende hos flickorna. Därför måste en samtalsledare vara mer intresserad av att lyssna än av att berätta.

Mål och metoder för gruppverksamheten

Målet med gruppverksamheten är att starta en process hos flickorna och att ge utrymme för samtal som borde vara naturliga men som det ofta inte finns utrymme eller tid till.

Man börjar med att fundera på:

Vem är jag?

Vad påverkas jag av?

Vad styrs jag av?

Sedan går man vidare och funderar på varför dessa förväntansroller finns.

Vad påverkar kvinnor och män?

Vilka är fördelarna med ett jämställt samhälle och vilka rädslor finns för vad jämställdhet kan leda till?

Fokus bör ligga på att skapa en god stämning mellan flickorna i gruppen.

Särskilt i början av arbetet med en gruppverksamhet bör fokus ligga på att skapa en god stämning mellan flickorna i gruppen. Börja inte på en alltför personlig nivå utan arbeta dig fram dit. Det måste byggas upp ett förtroende inom gruppen. Som ledare måste du framhålla den personliga integriteten, vilket innebär att varje flicka själv bestämmer vad hon vill och inte vill berätta. Kanske vill hon hellre prata om vissa saker i enrum - med dig eller någon annan. Även i den fortsatta verksamheten är det ofta bra att inleda varje tillfälle med vardagligt småprat.

Ett praktiskt tips är att låta flickorna i gruppen komma överens om ett gemensamt ”gruppkontrakt”. Detta kan exempelvis innebära att man högtidligt lovar att allt som sägs under gruppsamtalen stannar kvar i rummet och inte yppas till någon därutån. Detta brukar innebära att flickorna känner trygghet och emellanåt vågar tala om riktigt svåra saker.

Här följer en trestegsmodell för hur man kan arbeta i grupp för att stärka flickor:

1) Kvinnors rättigheter

Utgångspunkten för arbetet med att förbättra flickors självbild och livssituation är de mänskliga rättigheterna. FN:s konvention om mänskliga rättigheter, kvinnokonventionen och barnkonventionen är juridiska dokument som många av världens länder skrivit på och därmed också har en skyldighet att följa. Dessa dokument förmedlar en internationell vilja som innebär att alla människor, kvinnor och män, flickor och pojkar, har ett lika värde. Till exempel har barnkonventionen undertecknats av alla stater i hela världen med två undantag, nämligen USA och Somalia.

Många flickor behöver upplysas om sina rättigheter och om de lagar som gäller.

Många flickor behöver upplysas om sina rättigheter och om de lagar som gäller.

Detta kan leda till att det genast blir extra

tydligt för vissa flickor att de lever långt ifrån dessa rättigheter. Som ledare av en grupp måste du därför vara medveten om de reaktioner som kan väckas redan här, och du måste vara beredd på att individuellt följa upp de flickor som deltar i gruppverksamheten.

Övningar

Gör FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och Sveriges jämställdhetspolitiska mål konkreta och vardagsnära. Berätta om vilka länder som skrivit på konventionen. Få det teoretiska att bli praktiskt. Exemplifiera, analysera och diskutera de artiklar och de mål som kan vara särskilt intressanta och relevanta, och relatera det till flickornas vardagliga liv. På vilket sätt berörs vi – var och en av oss - av dessa mål?

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna – antogs av FN 1948, undertecknades av Sverige 1949.

ARTIKEL 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

ARTIKEL 3

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

ARTIKEL 7

Alla är lika inför lagen och är utan åtskillnad berättigade till lika skydd från lagens sida. Alla är berättigade till lika skydd mot varje åtskillnad i strid med denna förklaring och mot varje framkallande av sådan åtskillnad.

ARTIKEL 30

Intet i denna förklaring må tolkas såsom innebärande rättighet för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att omintetgöra någon av häri uttalade fri- och rättigheter.

FN:s Konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, undertecknades av Sverige 1980.

ARTIKEL 1

I denna konvention avser uttrycket ”diskriminering av kvinnor” varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller omintetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter.

FN:s konvention om barns rättigheter – antogs av FN 1989, undertecknades av Sverige 1990.

ARTIKEL 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Förutom att ge kunskap om de mänskliga rättigheterna kan gruppverksamheten användas till att upplysa flickorna om de jämställdhetspolitiska mål som Sveriges riksdag tog beslut om i juni 1994:

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden.

Detta innebär:

- ◆ en jämn fördelning av makt och inflytande.
- ◆ samma möjligheter till ekonomiskt oberoende.
- ◆ lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet.
- ◆ lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger. Delat ansvar för hem och barn.
- ◆ frihet från könsrelaterat våld.

En människa utvecklas genom hela livet.

2) Identitetsskapande

Vem är jag?

En människa utvecklas genom hela livet. De flickor som deltar i gruppverksamheten kommer alla ha olika utgångspunkter beroende på var i livet de befinner sig mognads- mässigt och vilken livssituation de lever i. Som ledare ska du alltså hjälpa till att stärka flickorna samtidigt som de lär sig att stärka sig själva – i sina egna sammanhang.

Därför är det viktigt att börja med att fundera över i vilka sammanhang ”jag” finns. Hemmet, skolan, fritiden...? Vem är jag? Man kan känna att man har olika ”roller” i olika situationer. Hur får jag dessa olika delar av mig själv att gå ihop i en person? Diskussionen förs på en gemensam nivå så att alla flickor, oavsett bakgrund och livssituation, kan känna igen sig och relatera till problematiken. Led samtalet men få flickorna att själva fundera över sin situation och dra sina egna slutsatser.

Varför är det då så viktigt att känna sig själv? En ung kvinna förklarade det på följande sätt:

”Om jag inte vet vem jag är, hur ska jag då kunna veta vilka andra är?”

Om jag är trygg i min egen person påverkas jag inte lika lätt i mötet med andra. När det gäller flickor som lever under hedersförtryck så är de uppfostrade med att alltid sätta familjens bästa före sina egna behov. Då är det särskilt viktigt att få kontakt med sina egna känslor, att våga lyssna på sina känslor och känna att jag som individ också är viktig.

Övningar

Lägg ditt eget pussel: Vilka bitar består du av? Hur klarar vi av alla förväntningar som de olika rollerna innebär?

Exempel: Rita många pusselbitar på ett papper: dotter/syster/anställd/student/mamma/moster/flickvän/feminist/golfspelare/humanist/kompis/vän o.s.v

Varför är jag som jag är?

Vad präglar en människa? Familj/uppväxt/närmaste omgivning och/eller strukturer/mönster i samhället? Vilka faktorer spelar in? Nationell/etnisk tillhörighet, familjeförhållanden, ålder och/eller erfarenheter i livet? Vad tror jag är viktigast när det gäller min egen person och personlighet?

Vi präglas mycket av de förväntningar vi har på oss - förväntningar som varierar med olika miljöer. En flicka förväntas vara en god dotter, en tuff kompis, en duktig elev, en lydig elev på en och samma gång. Det är i förhållande till dessa roller och i de olika sammanhang vi vistas i som vi ska försöka komma fram till vilka vi är och vilka vi vill vara. I denna process kan man också komma att förstå att vi själva har rätt att välja vilka vi vill vara i de olika miljöerna. Detta är - eller ska vara - ett eget val. Att kunna reflektera över sina egna upplevelser är grundläggande för att utveckla sin identitet.

Övningar

När jag ser på mitt pussel, hur tror jag då att dessa roller/möten har påverkat mig?

Vem har jag blivit påverkad av?

Kan jag se att det finns sammanhang som jag blivit mer påverkad av?

Finns det korta möten och situationer som påverkat mig?

I så fall: Vad beror det på?

Ett bra verktyg att arbeta med kan vara dilemmasagor:

Nadia är 15 år. Hennes mamma och pappa tycker inte om att

Nadia har åtsittande tröjor på sig i skolan.

Vad tror ni att Nadia gör åt detta?

- 1.) Slutar att använda de kläder som föräldrarna ogillar.
- 2.) Tar på sig kläder som föräldrarna tycker om när hon går hemifrån. Packar ner andra kläder i väska och byter om hemma hos en kompis innan hon går till skolan.
- 3.) Förklarar för sina föräldrar att hon kommer att använda de kläder hon själv vill ha, och att de måste acceptera detta.

Präglade av samhället?

Nu förs diskussionen upp från individ- till samhällsnivå. Frågan är densamma: Vem är jag? Fokus ligger nu snarare på individens plats i en samhällsordning: Hur förväntas en flicka/kvinna vara? Vad händer om man bryter normen?

Här är det också intressant att lyfta fram flickor/unga kvinnors förhållningssätt till varandra: ”I du blir jag till”

- ◆ Härskartekniker flickor/kvinnor emellan
- ◆ Förhållningssätt till medmänniskor
- ◆ Att söka uppskattning/bekräftelse

Diskussioner av detta slag kan ofta leda till en märkbar förändring i förhållandet mellan flickorna - de utvecklar solidaritet med varandra. Det är viktigt att flickor kan stötta och lita på varandra. Försök även att få flickorna att fundera över hur de bemöter och samspelar med killar. Vilka killar ger vi uppskattning? Vilken typ av killar vill vi ha - som pojkvänner? Stämmer dessa bilder överens?

Övningar

Finns det en klar förväntansroll för hur en flicka/tjej/kvinna ska vara, från samhällets sida?

Var kommer den bilden/bilderna ifrån? Skolan, familjen, massmedia etc.?

Hur förhåller sig flickor/tjejer/kvinnor till varandra?

Visa på härskartekniker³:

- ◆ Osynliggörande
- ◆ Förlöjligande
- ◆ Undanhållande av information
- ◆ Dubbelbestraffning
- ◆ Vällande av skuld- och mindrevärdes känslor

Vilken av dessa tycker du skulle vara värst att bli utsatt för? Brukar du använda dig av någon härskarteknik?

Ytterligare härskartekniker att fundera kring:

- ◆ Splittring
- ◆ Objektivering
- ◆ Repression/bestraffning

Vad kan flickor/tjejer/kvinnor tänka på för att bättre stödja varandra och få tillgång till hela sitt livsutrymme?

3) Framtiden

Mina drömmar/banbrytande drömmar

Denna del är tänkt att få tjejerna att fundera över framtiden. Om de bara får drömma - hur ser de då sin framtid? Fokusera på att måla upp positiva bilder, undvik att se hinder. Lyft gärna fram positiva förebilder som ”brutit igenom barriärer”.

Koppla tillbaka till det egna identitetsskapandet: Vem är jag nu och vem vill jag vara/bli? Se framåt i livet – skapa egna målbilder.

Flickor som lever och växer upp i en hederskultur upplever inte att de själva kan styra över sin framtid. Att få börja prata om sin egen framtid och utbyta erfarenheter med andra kan starta en process. Kanske börjar flickan ifrågasätta den egna situationen men är samtidigt inte klar över alternativet. Som ledare kan du hjälpa henne att fundera över vad som är viktigt för henne och stödja henne så att hon får kontakt med det egna känslolivet och sina egna drömmar.

Låt också flickorna fundera på hur andra och annat skulle se ut om man fick välja helt fritt. Hur är den optimala skolan, läraren, killen...?

”I mitt inre bestämmer jag helt själv vad jag känner och vill. Ingen kan hindra mig från att ha drömmar.”

Flickorna måste bli medvetna om att de är den viktigaste ledaren i sitt eget liv även om andra personer påverkar dem. De behöver lära sig att förhålla sig till sin egen förmåga att styra sitt eget liv.

Övningar

Be flickorna att skriva ett brev till sig själv som bara får innehålla positiva framtidsdrömmar. Hur ser mitt liv ut om tre år, om fem år?

Se till att spara brevet! Vem tar ansvar för att ni i gruppen träffas och öppnar breven? Kanske någon kan se till att breven skickas till var och en någon gång i framtiden.

Hur når jag mina mål/konkreta mål?

Nu blir vi mer konkreta. Ställ upp tydliga mål både på individnivå men även som grupp. Hur kan jag/vi uppnå mina/våra mål?

Övningar

Vad krävs för att du ska kunna förverkliga dina drömmar?

- ◆ Vilket ansvar har jag som individ?
- ◆ Vad behöver jag för stöd?

Individuellt samtal

Som ledare för en gruppverksamhet måste du vara beredd på samt ta ansvar för de tankar och reaktioner som kan väckas hos flickorna som deltar. Övningarna och diskussionerna leder till att flickorna börjar fundera kring sina liv. Någon eller några av dem kanske kommer fram till att den egna situationen - till delar eller i sin helhet - är ohållbar. Det är då troligt att dessa flickor kommer att söka en individuell kontakt med dig som ledare och i kraft av det förtroende som byggts upp be om din hjälp.

Som ledare måste du ta dig tid att lyssna på en flicka som kommer och vill ha ett individuellt samtal. Det kan också vara så att du som ledare måste vara särskilt uppmärksam på om någon flicka försiktigt försöker söka kontakt med dig.

Återigen är det viktigast att lyssna men ibland måste du hjälpa till och ställa raka frågor om flickans specifika situation. Prata dock inte till flickan i termer av hedersrelaterat våld, utan utgå ifrån de rättigheter hon har: rätten att bestämma över sitt eget liv, sin framtid, utbildning etc. och försök få en bild av hennes livssituation. Lyssna, ställ frågor och hjälp flickan att själv reflektera över sin situation. Följande två frågor kan vara till hjälp:

- 1. Vad är det du vill göra som du inte får göra?**
- 2. Vad måste du göra som du inte vill göra?**

När du har fått svar på dessa två frågor har du fått en grundläggande bild av flickans situation. Utifrån den bilden kan du sedan avgöra om du behöver gå vidare med ytterligare frågor. Det är viktigt att tänka på att inte ställa alltför ledande frågor även om de är raka. Skulle det visa sig att flickan har problem – se till att få hjälp och stöd innan du går vidare. Observera att du inte ska bedöma flickans trovärdighet, det är inte ditt ansvar! Detta får, om det blir nödvändigt, socialtjänst eller polis göra längre fram i processen.

Ta hjälp av andra personer på skolan eller från t.ex. socialtjänsten. Vänd dig gärna till någon ifrån länets Resursgrupp, se Länsstyrelsens hemsida: www.e.lst.se/hedersfortryck. Flickans möjligheter till stöd bör inte vila på en person. Det är viktigt att agera om man får veta att en flicka far illa, men det är också viktigt att skynda försiktigt. Se till att prata igenom alla steg som tas med flickan så att hon är med på dem. Handla med förnuft och gör flickan

delaktig. Låt inte oron för att göra fel resultera i passivitet. Att inte göra något kan vara lika farligt som att göra fel.

Vad som är absolut nödvändigt när man arbetar med en flicka som man misstänker eller vet är utsatt för hedersrelaterat förtryck är att inte omedelbart kontakta föräldrarna. Det är viktigt att tidigt göra en noggrann bedömning av flickans behov av skydd innan en sådan kontakt eventuellt tas. Hedersrelaterat förtryck innebär att flickan är utsatt för hot och/eller våld från den egna gruppen och familjen. Kontakt med vårdnadshavare kan därför i sig utgöra ytterligare ett hot mot flickan.

Om ett problem av den här karaktären skulle uppstå måste ni vara flera vuxna som slår era kloka huvuden ihop för att göra rätt insatser. Ni kan alltid vända er till socialtjänsten för att få stöd och råd, se bara till att ni inte lämnar ut vem det handlar om eller vem du är som ringer. Både socialtjänsten och polismyndigheten ger råd även om du är anonym. Tillsammans kan ni komma fram till den bästa lösningen för flickan.

För mer information om hur man kan hjälpa flickan och hur kontakten med myndigheter ska skötas rekommenderar vi handboken "Om våld i hederns namn", som kan beställas från Länsstyrelsen Östergötland, eller laddas ner på www.e.lst.se/hedersfortryck. På denna hemsida kan man dessutom hitta aktuell information om arbetet mot hedersrelaterat förtryck.

Boktips

- ◆ Arbadi, Farnaz och Fristorp, Lotta "Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder"
- ◆ Björk, Nina, "Under det rosa täcket"
- ◆ Dirie, Waris, "Blomma i Afrikas öken"
- ◆ Elf Karlén, Moa och Palmström, Johanna, "Ta betalt! En feministisk överlevnadsguide"
- ◆ Herlitz, Gillis, "Vem är inte riktigt klok?"
- ◆ Schlytter, Astrid, "Rätten att själv få välja"
- ◆ Swanberg, Lena Katarina, "Hedersmordet på Pela - en lillasyster berättar"
- ◆ Wahldén, Christina, "Heder"
- ◆ Wennstam, Katarina, "Flickan och skulden"
- ◆ Wikan, Unni, "En fråga om heder"

Filmtips

- ◆ Var fick du luft ifrån?
- ◆ Vingar av glas
- ◆ Jalla, jalla
- ◆ Hip hip hora
- ◆ Tur och retur (för yngre tjejer)

Utbildningstips

Du kan vända dig till något studieförbund för att få mer utbildning och stöd. Sensus Studieförbund har t.ex. heldagsutbildningar för dem som vill veta mer.

Till sist

Att hjälpa flickor som befinner sig i en utsatt situation är ingen okomplicerad uppgift och vi ger i denna metodbok några råd och tips som underlättar. Bli inte avskräckt av våra pekpinningar och varningar - i de allra flesta fall är det bättre att göra något, även om det inte är perfekt, än att inte göra något alls!

**”Jag är så glad för att du såg mig.
Nu kommer jag att kunna få ett liv.”**

Flicka, 19 år

Lycka till!

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND